Job 14,13–22

Milé sestry, milí bratři, když poslouchámе slova ze čtrnácté kapitoly knihy Jób, přistihujeme člověka v jednom z nejzranitelnějších okamžiků jeho života. Jób sedí v popelu. Přišel o majetek, o děti, o zdraví i o společenskou úctu. A co je možná nejbolestnější – přišel o srozumitelného Boha. Bůh, kterému celý život důvěřoval, se mu náhle jeví jako nepochopitelný protivník, který na něj sesílá jednu ránu za druhou. Jóbovi přátelé mu nabízejí teologické poučky o tom, že Bůh je spravedlivý a Jób si za své utrpení určitě může sám, ale Jób ví, že tyto laciné odpovědi jsou lživé. A striktně odmítá jejich zbožně se tvářící lži.

A právě v této chvíli, na samém dně lidské bolesti, se Jób vyjadřuje slovy, která jsme dnes četli. Je to pasáž, ve které se odehrává strhující vnitřní zápas. Zápas mezi dvěma protikladnými světy. Na jedné straně stojí krutá, neúprosná realita bolesti, smrtelnosti a beznaděje, na straně druhé stojí zvláštní, ničím nepodložená, ale o to naléhavější lidská touha.

Abychom pochopili sílu Jóbovy touhy, musíme nejprve dohlédnout na dno jeho beznaděje. O pár veršů dříve, než začíná úryvek, který jsme dnes četli, se Jób rozhlíží po přírodě. Dívá se na stromy a říká: *„Stromu zbývá naděje: i když podťat, znovu vyraší, jeho výhonky nepřestanou růst… Jakmile ucítí vodu, vypučí a rozkošatí se jako čerstvá sazenička.“* (v. 7 a 9).

V přírodě vidíme neustálou obnovu. I pařez v sobě skrývá život, který čeká jen na trochu vláhy, aby znovu vyrašil. Jenže Jób tento obraz nepoužívá proto, aby se jím potěšil. Používá ho jako ostrý kontrast k údělu člověka. Hned totiž dodává: *„Zemře-li však muž, rozpadne se; když člověk vydechne naposled, kam se poděje? … člověk ulehne a nepovstane; dokud nebesa trvají, neprocitne, ze spánku se neprobudí.“* (v. 10–12).

Ve starověkém Izraeli ještě neexistovala jasná víra ve vzkříšení mrtvých, jak ji známe z Nového zákona. Tehdejší člověk věřil, že po smrti odchází do podsvětí, do místa ticha, zapomnění a naprostého odloučení. A co bylo nejhorší: v podsvětí Boha nikdo nechválí (Ž 6,6), tam končí veškerý vztah mezi člověkem a Stvořitelem.

Jóbova diagnóza lidského života je v této kapitole mrazivě realistická. Lidský život je krátký, plný nepokoje, rychle uvadá jako květ a mizí jako stín. Smrt je definitivní tečka. Člověk není jako strom. Když podetnete člověka, žádná voda už mu nepomůže. Rozpadne se a zanikne.

Logicky by tady Jóbova řeč měla skončit. Pokud je smrt definitivní konec a pokud je Bůh v této chvíli plný hněvu, pak už není o čem mluvit. Zbývá jen rezignace a následné tiché splynutí s prachem.

Jenže právě na tomto místě se v Jóbově nitru stane něco nečekaného. Ve třináctém verši se náhle mění gramatika Jóbovy řeči. Z oznamovacího způsobu, který suše konstatuje fakta o smrti a rozpadu, přechází Jób do podmiňovacího způsobu – do kondicionálu. Začíná vyslovovat přání, která z hlediska jeho vlastní zkušenosti i tehdejší teologie nedávají smysl: *„Kéž bys mě skryl v podsvětí a schoval mě, dokud se tvůj hněv neodvrátí, stanovil mi lhůtu a pak si na mě vzpomněl! Kdyby tak mohl ožít muž, když zemře! Po všechny dny své služby bych vyčkával, až přijde mé vystřídání. Zavolal bys a já bych ti odpověděl, zatoužil bys po díle svých rukou.“* (v. 13–15).

Všimněme si té neuvěřitelné odvahy Jóbovy představivosti! Podsvětí, to místo definitivního konce, si Jób najednou představuje jako bezpečný úkryt. Jako jakýsi Boží azyl, bunkr, kam by ho Bůh sám schoval před svým vlastním nepochopitelným hněvem.

Jób tu vlastně prosí Boha, aby ho skryl před Božím hněvem! Chce utéct od Boha hněvivého k Bohu milujícímu. Chce v tom podsvětí přečkat bouři jako voják na stráži, který ví, že jeho služba jednou skončí a přijde vystřídání.
A pak přichází ta klíčová otázka, která je výkřikem čiré touhy: *„Kdyby tak mohl ožít muž, když zemře!“* V hebrejském originále je to sice formulováno jako otázka – *„Když zemře muž, cožpak ožije?“* – na kterou tehdejší rozum automaticky odpovídal: *„Ne, neožije.“* Ale celý kontext veršů 13 až 15 ukazuje, že Jób se s tímto „ne“ odmítá smířit. On tu možnost bere do rukou, obrací ji, prohlíží si ji a říká si: *Kdyby to tak šlo!*
A co je na tomto Jóbově snu nejkrásnější? Není to jen sobecká touha po novém životě nebo po nekonečném prodlužování biologické existence. Podívejme se na verš patnáctý: *„Zavolal bys a já bych ti odpověděl, zatoužil bys po díle svých rukou.“*
Jób netouží jen po tom, aby nezemřel. Jób touží po obnovení vztahu s Bohem. V jádru jeho lidské touhy je hluboké přesvědčení, že i Bůh má v sobě touhu. Sloveso, které je zde přeloženo jako *„zatoužil bys“*, označuje v hebrejštině hluboké stýskání, bažení, až bolestný stesk po někom blízkém. Jób si říká: Vždyť jsem přece dílo tvých rukou! Ty jsi mě stvořil, ty jsi mě utvářel. To přece není možné, abys mě jen tak zahodil a už nikdy si na mě nevzpomněl. Jednou se ti po mně přece musí zastesknout! Jednou mě přece musíš znovu zavolat jménem!
To je vrchol Jóbova vzepětí. Na malou chvíli, v několika větách uvozených slůvky „kéž by“ a „kdyby“, se nad temnotou beznaděje rozsvítí světlo. Jób zahlédne svět, ve kterém má smrt jen dočasné trvání a ve kterém má poslední slovo Boží touha po člověku.
Ale hned v následujících verších vidíme, že ho realita znovu strhává zpátky do beznaděje. Bolest v jeho těle nezmizela, hrob je stále blízko a Bůh stále mlčí. A tak Jóbovo „kéž by“ naráží na tvrdou zeď skutečnosti.
Vrací se zde obraz vody. Zatímco na začátku kapitoly byla voda symbolem života (v. 9), voda dává vypučet podťatému stromu, na konci kapitoly se voda mění v ničivou sílu: *„Avšak hora se zřítí a rozpadne, skála se pohne ze svého místa, vody vymelou kameny, přívaly odplaví prach země – a tak ničíš naději člověka.“* (v. 18–19).
Je to drtivý obraz. Kapka po kapce, příval za přívalem, voda nakonec rozemele i tu nejtvrdší žulu. I hory, které se zdají věčné, se nakonec drolí a padají. A přesně tak, říká Jób Bohu, ty pomalu, neúprosně eroduješ a ničíš lidskou naději. Jób popisuje erozi lidské naděje. Člověk nakonec umírá v bolesti, jeho tvář se v smrtelném zápase mění a on odchází cestou, ze které není návratu. Neví už nic o tom, co se děje s jeho dětmi, zda jsou slavné, nebo ponižované. Zůstává jen bolest těla a nářek duše: *„Jen vlastní tělo nad ním bolestí lká a jeho duše nad ním truchlí.“* (v. 22).
Čtrnáctá kapitola tak končí v naprosté temnotě. Zdá se, že beznaděj zvítězila na celé čáře. Jóbova touha se mihla jako blesk na noční obloze, na vteřinu ozářila krajinu, ale pak zhasla a tma po ní se zdá ještě hlubší než předtím.
Proč je tedy tento text v Bibli? A proč nad ním dnes přemýšlíme, když končí takovým zdánlivým vítězstvím zmaru? Protože v duchovním životě – a v knize Jób obzvlášť – platí, že to, co se zrodí v pravdivé touze, nikdy doopravdy nezanikne. Mezi Jóbovou beznadějí a jeho pozdější nadějí leží obrovské napětí, a mostem přes tuto propast je právě touha.
Psychologie i duchovní tradice nám připomínají, že beznaděj a touha nejsou protiklady, které se navzájem vylučují. Často jsou to spojité nádoby. Tam, kde je člověk spokojený a zajištěný, kde má pocit, že drží svůj život pevně v rukou, tam se žádná radikální touha nerodí.

Tam nám stačí naše malé, přízemní jistoty. Teprve tehdy, když se hory našich jistot zřítí, když voda vymele naše opory a my zjistíme, že jako lidé nemáme vůbec nic v hrsti, tehdy se rodí ta nejčistší, nejhlubší touha po Bohu, který by byl větší než smrt.
Jóbův podmiňovací způsob – to jeho *„kéž bys mě skryl… kdyby tak mohl ožít muž…“* – není jen planým sněním. Je to modlitba v zárodečném stavu. Je to prostor, který lidské srdce vybojovalo uprostřed nicoty. Když Jób říká „kéž by“, tak tím odmítá dát smrti poslední slovo, i když pro to v té chvíli nemá vůbec žádný důkaz.
A když čteme knihu Jób dál, vidíme, jak toto malé semínko touhy postupně klíčí. Ve čtrnácté kapitole je to ještě nesmělý kondicionál, který je vzápětí zavalen lavinou bolesti: *„Tak ničíš naději člověka.“* V šestnácté kapitole už Jób mluví o tom, že má v nebi svědka a přímluvce. A v devatenácté kapitole se tento podmiňovací způsob definitivně láme v oznamovací jistotu víry, když Jób volá: *„Já vím, že můj Vykupitel žije a jako poslední se postaví nad prachem! A i když bude tato má kůže sedřena, přece ze svého těla uzřím Boha!“* (Job 19, 25–26).
Jób by se nikdy nedobral k tomuto slavnému *„Já vím“*, kdyby si nejprve nedovolil projít oním bolestným *„Kéž by“*. Touha byla tou cestou, po které Jóbova duše kráčela skrze tmu, dokud nedošla ke světlu. Touha vyryla ve vyprahlé zemi koryto, do kterého pak natekla živá naděje.
Sestry a bratři, tento Jóbův zápas může být osvobozující i pro nás dnes. V církvi se může prosadit pojetí, že správný křesťan musí mít za všech okolností pevnou, neotřesitelnou naději. Že musíme vždycky přesvědčeně říkat „já vím“ a „já věřím“. Kniha Jób nám však ukazuje, že Bůh rozumí i lidské beznaději. Bůh na konci knihy neodsoudí Jóba za jeho drsná slova o tom, že Bůh ničí lidskou naději. Naopak odsoudí Jóbovy přátele, kteří mluvili tak zbožně a uhlazeně, ale bez pochopení pro realitu lidského utrpení.
Jsou chvíle v životě, kdy nejsme schopni velkých vyznání víry. Jsou dny a noci, kdy jediné, co v sobě najdeme, je bolest těla, smutek duše a pocit, že vše, na čem jsme stavěli, eroduje, ztrácí nosnost, rozpadá se. A právě pro takové chvíle nám Jób ukazuje, že stačí neztratit touhu. Když už nemůžeme s jistotou říci *„Bůh mě zachrání“*, smíme se modlit v Jóbově podmiňovacím způsobu: *„Bože, kéž bys tu byl. Kéž by tato tma nebyla definitivní. Kéž bys na mě nezapomněl. Kéž by se ti po mně zastesklo.“* V těch nejtěžších chvílích je touha tou nejstatečnější podobou víry. Je to protest našeho srdce proti tomu, aby bolest a smrt měly poslední slovo.
Jako křesťané pak smíme tento Jóbův text číst ještě v jednom, novém světle. Víme, že to, co bylo pro Jóba jen odvážným snem a bolestným kondicionálem, se v Ježíši Kristu stalo skutečností. Jób prosil: *„Kéž bys mě skryl v podsvětí, dokud se tvůj hněv neodvrátí, stanovil mi lhůtu a pak si na mě vzpomněl!“* A přesně to se stalo o Velikonocích. Kristus sestoupil do hlubin smrti, do samotného podsvětí, do místa největší lidské opuštěnosti. Byl tam skryt, byla mu stanovena lhůta tří dnů – a pak jej Otec zavolal k novému životu.
V Kristu se ukázalo, že Jób se ve své nejhlubší touze nemýlil. Ukázalo se, že Bůh skutečně touží po díle svých rukou. Že se mu po člověku stýská tak moc, že raději sám vstoupí do naší smrti, než aby nás v ní nechal samotné. Podťatý strom lidského života, který byl podle všech přírodních zákonů odsouzen k zetlení a rozpadu, dostal v Kristově vzkříšení tu živou vodu, díky které znovu vyraší.
Často vnímáme, jak křehký a bolestný je lidský život a jak neúprosně čas eroduje naše pozemské jistoty. Uprostřed toho všeho si chraňme svou touhu po Bohu. A až on zavolá, my mu odpovíme – jako ti, po kterých jejich Stvořitel věčně touží. Amen.